

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИҢ КОМУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1961 ч.
ЯНВАРЬ
8
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 7 (4797).

Өртөз 2 көп.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң чүректин ханызындан өөрүп четтиришкени

Партия, совет болгаш нөдөз ажил-агыйның дыма хай
организацияларында, бүдүрүлгелериниң болгаш тууду-
ларның коллективтеринде, коммунистич күш-ажыла-
дың бригадаларында, бүдүрүлгелериниң мурнакчылары-
дан болгаш чартыкчыларында чеди чылдың ийгиги
чылында чедип алганы кайгамчыктыг күш-ажылы
тиилелгелериниң дугайында дыңдадып турар телеграм-
малар болгаш чагалар СЭКП ТК-га болгаш ССРЭ-нің
Министрлер Чөвүлелинге чаа, 1961 чылдың бүдүү-
үнде келген.

Совет Звелелиниң Коммунистич партиязының Төп
Комитети болгаш ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлели
болза чеди чылдың ийгиги чылынын планын хуусаа-
зындан эрте күүседирин чедип алган бүгү бүдүрү-
лгелериниң болгаш бригадаларының коллективтеринге,
бүдүрүлгелериниң мурнакчыларына болгаш чартыкчы-
ларына, партия, совет болгаш ажил-агый организа-
цияларына СЭКП-нің XXI съездининиң чурттуң эки-
номиязын улам ыңай хажмуду дугайында төөгүлү

шиитпирлерин боттандырар талазы-биле шылгары-
гай чедишикинери дээш, үлетпур продукцияларын
бүдүрүп үндүрерин нөвүдөдиринге, агрегаттарын,
цехтериниң болгаш бүдүрүлгелериниң амылдарының
шынар көргүзүлгелерин экинжидеринге улуг чедишикин-
нери дээш изиг байыры чедирбишкан, партияны
болгаш чазактың адынга чугаалаан чыгыг сестери
дээш чүрөктин ханызындан оларга өөрүп четтирип
тур.

Чеди чылдың үшкү чылынын планын долдур бол-
гаш амыр күүседиринге база бистин Төрөзү чурту-
вустун коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле бу-
рунгар дүргөн шимчээринге ажыглаар дээш бүдүрү-
лгениң чаа-чаа курваларынын база аргаларын илер-
дип, ажыглаар талазы-биле мурнакчы коллективтер-
ниң алдарлыг ажил-херектери бүгү чурттуң ажилчы
чоннарына үлөгер-чижек болур дээрзинге СЭКП ТК
болгаш ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлели идеянын
илердип тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

ССРЭ-НИҢ
МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ КОМУНИСТИГ ШИМЧӨӨШКИНИНИҢ ЧАА ТИИЛЕЛГЕЗИ ДЭЭШ

Партияның дээди школазының, Ниитилел өртемнериниң
академиязының болгаш СЭКП ТК-ның чанында
марксизм-ленинизм институтунуң партия
организацияларының ниити хуралына
КОМУНИСТИГ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫН
ПАРТИЯЛАРЫНЫҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ЧӨВҮЛЕЛ
ХУРАЛЫНЫҢ ТҮҢНӨЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА
Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ИЛЕТКЕЛИ

Партияның дээди школазының,
Ниитилел өртемнериниң академия-
зының болгаш СЭКП ТК-ның чанын-
да марксизм-ленинизм институтунуң
партия организацияларының ниити
хуралы январьның 6-да Кремльдин
Улуг ордунга болган. Хуралга
1300 амыр коммунисттер-дынасчылар
болгаш аспиранттар, профессо-
рлар болгаш башкылар, эртем
ажыдакчылары олурушкан.

Эш Н. С. Хрущев баштаан ленин-
чи Төп Комитеттин Президиумун
улуг сорук киришкени-биле хунду-
луг президиумга хурал сонгаан.

Коммунист болгаш ажилчын
партияларның төлөөлекчилериниң
Чөвүлел хуралының түнөөлдериниң
дугайында илеткеди СЭКП ТК-ның
Бирги секретары эш Н. С. Хрущев
ол хуралга кылган, ону чымганнар
диригиттиг адыш часкаашкынары-
биле уткаан.

— 81 марксисчи-ленинчи партия-
ларның төлөөлекчилериниң 1960
чылдың ноябрьда Москвага болган
Чөвүлел хуралы делегейниң комму-
нистич шимчөөшкениниң төгүзүгүн
өөң эң-не чабынчак арыштары-
ның бирөөн болуп кирер — деп
Н. С. Хрущев чугаалаан. Ол Чөвү-
лел хурал делегейниң амыр байла-
ны ханымы-биле сайгарып өөрүп, эң
чугула айтырылганың талазы-биле
бистин шимчөөшкениниң тур-
жунга ниити чүдүдү амырлап кыл-
ган. Амы-думалышкы чангыс өптүн
байдалына өртөн ол Чөвүлел ху-
ралдың түнөөлүнде, бүгү чурттарын
коммунистериниң хай миллион өг-
бүдөзи марксизм-ленинизмге үлө-
зилеттинген улам сырыш-биле кат-
тышкан, тайбынның болгаш соци-
ализмниң херөөнги тиилелгези дээш
маадырдыг демиселге оларның күш-
терин немешкен.

Амыр үдеге делегей хөгжүдөзүн
болгаш делегейниң коммунистич
шимчөөшкенин эш Н. С. Хрущев
ханымы-биле сайгарып чугаалаан.
Чөвүлел хуралдың бир үн-биле ху-
лөп алганы Медегелдең болгаш бүгү
делегейниң улустарына Кыйгы-
рының тайбын, демократия, нацио-
нал-хосталга дээш демиселге бүгү
чурттарын коммунистериниң про-
граммын документти болур улуг
жур-дуазын демделгез. Бистин
үеңи байдалы, ССРЭ-ге коммуни-
стич тургузуушкуну калбарканы
болгаш делегейниң социалистич сис-
темазын хөгжүдөзүн перспек-
тивалары, чаа дайынны чайладыр
болгаш тайбыны быжылгаары

дээш демисел, колониализмни узу-
ткаары болгаш хосталган чурттарын
улам ыңайты хөгжүдөзүнүн орука-
ры, чангыс өпти быжылгаары бол-
гаш коммунистич шимчөөшкениниң
идеология талазы-биле чамдык ай-
тырылганы дээш ышкаш ыдыг эң
чугула айтырылганы чогадыкчы
марксизм-ленинизмниң буюу-биле
Чөвүлел хуралдың Медегелдеңде
ажыдап кылган дээрзин илеткеде
демделеп турар.

ССРЭ-де коммунистич тургузуу-
шкунуң чедишикинениң, социали-
стич лагериниң күчүзүнүң болгаш
бузулбас чангыс эвиниң өөрүп тура-
ры илеткеде чайыннаача-биле
тодаргайлаан. Кыдаттың Коммуни-
стич партиязы-биле, улуг кыдат
улус-биле акы-дуума найбардыг бы-
жылгаарына, бүгү-ле акы-дуума
партиялар-биле болгаш социалистич
чурттарын улустары-биле, бүгү де-
легейниң марксисчи-ленинчи партия-
лары-биле чангыс өпти болгаш най-
бардыг быжылгаарына Совет Зви-
лелиниң Коммунистич партиязы чай-
гылым чок шимтириг. Тайбын
дээш, янзы-бүрү ниитилел тургузу-
луг курүүлөр-биле тайбын кожа-
келбөз догунаарының ленинчи
принципни амырларга чайгылым
чокка боттандыраары дээш демисел-
диң айтырылганын илеткеди он-
за кичээгейни салган. Медегелде
болгаш бүгү делегейниң улустары-
га Кыйгырыда демделеп турары
ышкаш, тайбын дээш демисел — ком-
мунистериниң эң чугула сорулганы
болур.

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелини
социалистич лагериниң бүгү чуртта-
рының чангыс эвин, делегейниң ком-
мунистич шимчөөшкениниң чангыс
эвин улам ыңай быжылгаарына,
марксизм-ленинизмниң улуг өөрдил-
гезиниң тиелөөринге холбаштырган
түнөөл кезең хуралдың киржикчи-
лери диригиттиг адыш часкаашкы-
нары-биле уткаан.

Коммунистич шимчөөшкениниң бүгү
делегейге төгүзүгү тиилелгелериниң
түнөөлдерин кыла бергенинде, чет-
тиргенинде баштайгы өөртөн бистин
бистин улуг башкыларымыс —
К. Маркса, Ф. Энгельс, В. И.
Ленинге чугаалаар бис. Оларның өө-
рөди делегейниң коммунистич шим-
чөөшкенин эң күштүгү болдурган бол-
гаш оң тиилелгезин хандырган. Кел-
дар үеге бовуствуң стратегиявымыс
болгаш тактикавымыс ажыдап кыл-
дыр бис база-ла Маркс-биле, Эн-
гельс-биле, Ленин-биле чөвүлөшүп ту-
рар бис. Марксизм-ленинизмге шы-

чы болуру — бистин моон сонгаары
бүгү тиилелгелериниң магадыялы ол.
Улуг Ленинниң өөртөкени ышкаш
марксизм-ленинизмниң өөрдинге,
пролетаргы интернационализмге бол-
гаш улустар аразынын найбарлыгына
Совет Звелелиниң Коммунистич пар-
тиязы шычы турган, ам-даа шычы
болгаш моон сонгаар-даа шычы бо-
лур, бүгү делегейге тайбын дээш,
коммуналыш тиилелгези дээш ке-
зеде демиселар.

Залга диригиттиг адыш часкааш-
кыны хыттып үнгөн. Бүгү кижилер
тургулап келген.

Хуралдың бир үн-биле хулооп ал-
ган резолюциясында чугаалап тура-
ры болза:

«Партияның дээди школазының,
Ниитилел өртемнериниң академиязы-
ның болгаш СЭКП ТК-ның чанында
марксизм-ленинизм институтунуң
коммунистич партияны болгаш
ажыкчы партиаларның төлөөлекчи-
лериниң Чөвүлел хуралының түнөө-
лдериниң дугайында СЭКП ТК-ның
Бирги секретары эш Н. С. Хрущев-
туң ханы болгаш тодаргай илеткелни
улуг кичээгей-биле дыңдаш, Чөвү-
лел хуралдың түнөөлдерин болгаш
өөң хулооп алганы төгүзүгү докумен-
тилерин бүрүнү-биле болгаш долду-
биле чүдүдүгү деп өөрүп тур.

СЭКП-нин эш Н. С. Хрущев баш-
таан төлөөлөрине өөң ленинчи бую-
луг мерген угааныг, үрө-түнөөлдиң
ажыл-орудулаагы дээш чүрөктин хан-
ызындан четтиргенин хурал илер-
гейлеп тур».

Совет Звелелиниң Коммунистич
партиязының Төп Комитетинде, СЭКП
ТК-ның Бирги секретары эш Н. С.
Хрущевка чагааны улуг сорук ки-
ришкени-биле хурал хулооп алган.
Залга адыш часкаашкынары база
катап диригеп келген. Бүгү кижилер
бут кырынга тургулап келгилең,
Коммунистич партияны, өөң ленин-
чи Төп Комитетиниң алдары дээш,
делегейниң коммунистич шимчөөшкени-
ниң чангыс эвиниң алдары дээш
байыр чедирген кыйгалар оон-моон
үңгүлөп турган.

Идеология амырлап кылдыр болур
коммунистериниң улуг отрядының
СЭКП-нің Ленинчи Төп Комитетин
долгандыр сырып каттыжымшыны-
ны кайгамчыктыг жөргүзүп болуп
шилчөөн ол хурал партияның генин-
ди «Интернационал» ырап күү-
сеткени-биле доозулган.

Тарылгага белеткелди амдыгааштан күштөлдирер Тракторларны оожум темп-биле септеп турар

Шагаан-Арыгның септелге-техника
станциязының мастерскаясында
тракторлар септелгези келин чоруп
турар. Ленин аттыг колхозтуң сеп-
телгеде киржип турар механизатор-
лары беш тракторларын септеп ал-
ган. Жданов аттыг колхозтуң меха-
низаторлары аштар Төмүр-оол, Биче-
оол, «Чолураа» колхозтан келген
септектилер аштар Шивит, Уйну-
Кара, Дагбадай, Кара-оол кызык-
ажыдап турар.

«Күш-ажылдыг хостуу», «Х Улуг
хурал» колхозтар тракторларын бол-
гаш келбө ажил-агыйның өске-даа
машиналарын боттарының мастер-
скаяларында септеп турар. «Күш-
ажылдыг хостуу» колхозтуң меха-
низаторлары 8 тракторну, элөөн каш
сеалкаларын, андазыннары септөөн.
Бөдө ажил-агыйның машинала-
ры, тракторлары чогуту үеңде
эки шыбарлыг септеп белеткээр
часкы тарылганы кыска хуусаада
чедишикинниң чорударына улуг
ужур-дузалыг болур. Ыдыг турбу-
же, Шагаан-Арыг СТС болгаш чам-
дык колхозтар тракторлар септел-
гезиниң кончуг оожум темп-биле чоруду-
п турар.

СТС-тин септектилери колхозту
механизаторлар-биле калды дөрткү
кварталда 24 тракторну септээр
турган оң чүдө 58,3 хууун сеп-
төөн. СЭКП XX съездинин аттыг кол-
хоз (даргазы эш Лопсан-оол), «Улуг-
Хая» колхоз (даргазы эш Вележдей)
тракторлар септелгезиниң чогуту кич-
ээгейни салбайн келген.

СЭКП-нің XX съездинин аттыг кол-
хозтуң септелгеде ажыдап турар ме-
ханизаторлары организас чок чоругу

көргүскен, ажылга ооздап келир,
колхозче чана бергеш 2—3 хууде
келбейн баар чүдүлөр бар. «Улуг-
Хая» колхозтуң септелгеде киржип
турар механизаторлары курс өөрдил-
гезин чаа дооскан анык ооздар.

Тракторлар септелгезиниң оожум
чоруп турарының чыдаганы СТС
болгаш чамдык колхозтар септелге-
ге кончуг ооздап киргенде, техника-
ны чугула артык кезектер-биле хан-
дырбаанында болур. Чамдык колхоз-
тар септеп тракторларын чорудуп
бөөрге, СТС-тин септелге мастерская-
ны тракторларын хулооп алдырыга
белен өзөзүн база көргүскөн.

Колхозтарда бөдө ажил-агыйның
машиналарының, дериг-херекселери-
ниң септелгезин дүргедип талазы-
биле партия райкомунуң, райүүс-
комун шимтирлерини турга-даа, ону
боттандырар дугайында кемселер
чептес алдынып турар. «Х Улуг ху-
рал» колхоз (даргазы эш Андреев),
партия өге организациязының секре-
тары эш Даваа) эки септелге мастер-
скаяны хирезинде-ле тракторлар-
ны, өске-даа машиналарын сеп-
телгезин база-ла оожум чорудуп
келген.

СТС-тин мастерскаясында тра-
кторларны колхозтарын боттарының
механизаторлары септеп турар. Олар-
нын улугтургучулары септелгезин эки,
багай чоруп турарын хынавас, меха-
низаторларын хандырылганын хай-
гараваас чоруктар бар. Жданов ат-
тыг колхозтуң механизаторларына
халезилеп берген чуртталга бажыны
чымгалаттымызаан, кончуг оож. Ме-
ханизаторларын ортуунда бөсөдө-
лөр, номчулгалар ховар.

Септелге ала-чаягаарлаашкында

Бай-Тайга районунуң көдөз ажыл-
агый артылганын чамдык тарылга-
га белеткел ажыдары оожум темп-
де турбушаан. Ажил-агыйларда сеп-
телге чогуту 37 андазынын чүдө
5-жи, 47 тракторларын 11-жи, 10
культиваторларын 2-жи, 144
илериниң 48-жи септеттинген. Бо
дөөрге чокку үеге чедип байдал
ыдыг болган. Моон ап көөрге, сеп-
телге ала-чаягаарлаашкында тура-
ры тодаргай-дыр.

Артылдар чайгы чер андарыла-
зын 70 хуу, күсүк чер андарыла-
зын чүдө 50 хуу күсүскен, келир
чанын 4540 гектар черни удуу ай-
дарар ужурга таварышкан. Ажил-
агыйларда ам-даа 1657 центнер үр-
еин чептес. Үрөк херекселер
септелгези барык чорувайн турар.

Колхозтар тарылга шөлүнге 7840
тонна өдөк төгөр планныг, ыдыг
турбуже, херек кырында өмктүнгөн
өдөк кончуг чөгөнгин, чөккө, «Мур-
накчы» колхоз кончуг өзөөш, чүдө
16 тонна өдөк төккөн болгаш өске
колхозтарда байдал база-ла чөгөнгин.
Механизатор «кадрлар чепте өзөс,
оларын чептелгезинче онза сагыш
салыры беттегиниң турар.

СТС колхозтарның техника сеп-

телгезин амыр өртөр үр тудар чүдү
бар. Септелгезин шынары база бу-
ду. «Мурнакчы» колхозтуң бир
тракторун СТС үш катап септөөн,
анда үнгөн акшанын ниити түдү чаа
тракторунуң өртөндөн хай болган.
Сталин аттыг колхоз «А3-51» деп
маркалыг машиназының моторун
септепди алдыры-биле СТС-ге экеп
каарга, ол мотор шууг чыткен. Эр-
тең чылдың июльда кирген «ЗИС»
машинаын моторун СТС ам-даа сеп-
төөн, 4 генератор база чыткен.

«Кара-Хал» колхоз бир автомаши-
наны септедир-биле эртең чыл-
дың сентябрьда СТС-ге экеп келген,
ол ам-даа септеттинмейн турар. Сеп-
телге-техника станцияны (директору
эш Курпоров, механиги эш Вереща-
га) болуңуң ажылын экинжидер
болгаш корум-чурумчудар талазы-
биле чогуту негеделинде чедир
ажыдаптайн турары чептес. СТС
чаа чылда чаа арга-биле чедиши-
кинниң ажылдаан турарын кым кү-
зөвөс боор. Колхозтарның баштаар
челери, районунуң көдөз ажил-агый
инспекциязы септелге талазы-биле
ажыды тода, боттуг организациялары
шынгын айтырып болуп турар.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

Чаа чылда чаа, дүргөн темп-биле
ажылдаш бүгү септелгезин чогуту
хуусаазында, эки шынарлыг доозары
СТС-тин, колхозтарын эң чугула

херөс болур дээрин кыска билдини-
зил.
А. ДОНГАН.
Улуг-Хем район.

Областа акша солуушкуну (Областың Курбанж конторазының акша-хуулге килдизиниң начальниги Г. Н. Кудрявцев-биле беседа)

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нің
Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын
бугура 1961 чылдын январь 1-ден
өгелеп бистип чуртувуста бараан
өртөктериниң кемчөөлүн өскөртип,
чаа акшаны ажылдаа килери өгел-
лөөн. Бо талазы-биле бистип көрөсө-
лөндөшкениниң айтырылганына
областың Курбанж конторазының
акша-хуулге килдизиниң начальниги
эш Г. Н. Кудрявцевтиң харыялааны
болза:

— Областа акша солуушкунунуң
баштайгы хүнери канчаар эртип
турары?

— Чонга акша солуушкунунуң
чорударының таарымчалыг байдалды
тургузары-биле бистип областа 30
солуушкун пунктуларын тургускан,
оларнын 14-тү ажур чорупуң пункту-
лар болур. Устүнде солуушкун
пунктулары областың чуртталкыны
85 черлеринде акша солуушкунун
чорудуп турар.

Акша солуушкунунуң организацияны
өрттирер-биле Кызылдың болгаш
районнарын бүдүрүлгелеринге, ал-
бан-организация черлеринге, салгы
четчилеринге, почта салбырларына,
азалга хасаларына, саң-дөө чер-
леринге болгаш өске-даа черлерге
хуралдарын өрттирип, танымылга, та-
йылыр ажыдарын өрттирген. Эртн
хевириниң 1, 2, 3 өкпөөктерин чаа
чоостарга солувайн, хуулге хевээр
артыра дугайында СЭКП ТК-ның
болгаш ССРЭ-нің Министрлер Чөвү-
лелиниң доктаалынын талазы-биле
танымылгалары база өрттирген бол-
гаш ыдыг ажылар ам-даа тургу-
чүлөп турар. Районнарын солуу-
шкун пунктуларының практиктиг дуза
чедирери-биле Курбанжының областы
конторазынын 12 ажилдакчыларын
чорутуван.

Эртин, Бий-Хем, Току болгаш ө-
ске-даа районнарда акша солуушкуну
организацияны өгелөөн. Чижээ, Эртин

районда ажур чорупуң акша солу-
шкунуң «Чаа орук» колхозка бүгү
ажыларын дооскан, ам «Мерен»
колхозунче чорукшан. Моон-биле
чегелештир, Танды, Тес-Хем, Каа-
Хем, Бай-Тайга районнарда байдал-
дың онзалмайн турарын демдел-
ээр херек. Бо районнарын колхоз-
тарынче, фермаларынче, бригадалар-
ынче баар транспорттуң үрөткелни
турарында солуушкуну пунктула-
рының ажылы үстүп турар тавары-
галар турган. Илангы Тес-Хем рай-
оннда байдал дүвүрөгич. Ыдыг со-
луушкун пунктузуңуң начальниги
Н. Усов болуңуңуң ажылдыга тары-
салга чок болганындан улуг часты-
рылганы кылган.

— Областың эң амыр чуртталкы
челеринге солуушкуну канчаар
эрттири?

— Эң амыр чуртталкыны стур-
дарга, чижээ, Кунгуртуга, Камсы-
рага, Мугур-Аксинга, шинчелеп
партияларына болгаш өске-даа
черлерге акша солуушкуну чокку
хүнерде өгелээр. Ол черлерге со-
луушкуну Курбанжының областы
конторазының ажилдакчылары эр-
тирер. Бо черлерге баар самолёттар-
ын болгаш вертолёттарын Кызыл
аэропорту белеткеш өгелей берген.

— Солуушкунга чонунуң киржи-
гезиниң дугайында чуну чугаалап
болур силер?

— Чаа совет акша делегейде өң-
дө үнелиг акша апаргал, ызычанган
анда чонуну сонугурамы улуг-дур.
Оң дугайын сонугурап чугаалашкан
кижилерин магазинерге, ларек, ки-
оскаларга, солуушкуну пунктулары-
га болгаш хай-ниитиниң өске-даа
черлеринге хай-биле көрүп болур.
Ол билдинир болгай, чүте дөөрге,
чаа рубль чеди чыл планын хуусаа
бетинде күтүседиринге эң улуг роль
ду ойнаар.

Январьның баштайгы хүнүнде

Чаазаа хоорайда улуг магазин-
ниң амыртынар шыгы элек турда-
ла ажылар өртөкчү деп бердим. Мени
бешин журнал келгенер анча хай
турган.

Бир кижиче чаа акшаның хевирин,
өскөлери — ону ап чорудурунга ше-
вергин өптүн, чамдыктары — бистин
амгы совет рубльдиң үнелиниң бе-
дөөнүн, алдарының делегейде улга-
канын бот-боттарына тайыбырлаш-
таа турар. Оларның аразында элөөн
назылай берген Н. Шинкинниң чу-
гаалааны болза:

— Кыргынар бешин эки амды-
ралга, өөрүшкүте сорук кирген,
аныктыгы чорудулар — мындыг үеде
чурттары аас-кежик. Ол болза чоп,
совет кижиче дугайында партияны
болгаш чазактын улуг сагыш-са-
лымшыкының ызымы. Ам делегейде
бистин шыткан ыдыг үнелиг акша
чөк.

Чонунуң сеткил ханган шак ыдыг
өөрүшкүлери январьның баштайгы
хүнеринде Чен-Хемчик районун
өске-даа черлеринге калбак алереп
турган.
О. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Кадыкшыдылга школазында

Балгаанының кадыкы ээминде,
Сой хеминиң эриинде, областың
урууларның кадыкшылга школа-
зы бар. Инде 2-ден 5 класска че-
дир уруулар өөренип турарлар.
Өөрдилге-кижизилге ажылын
таарыштыр тургусканынын ачы-
зы-биле олар дүргөн эртинга,
кады быжыгып турар. Уруулар-
ның омак-сергек, өөрүшкүлүг бооп
турары — оларның өөрдилге та-
лазы-биле чедишикинине дузалап
турар.

Ол санаторий школазынга эр-
тең эртежик кире берген бис.
Делгем залда: «Дараазында шим-
чөөшкенин кылымылар! Бирөө,
ий...» деп команда дыңдалып
тур. Ол — урууларның эртенги
гимнастика кылып турганы-дыр.
Уруулар эртенги гимнастиканы
кылган, эртенги чөм мурунда
кадыкы ээмин иштинге хаактап,
агаарлап маңаажырлар. Олар
оларны стодларда андангы чөм
манай турар. (№ 1 чурунта) уруу-
ларның кадыкы ээминде эртенги
агаарлашкыны.

Урууларның кадыкыны байда-

СЭКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНГА УТКУШТУР

Эрткен чылдың ышкындырыгларын

катаптавас

СЭКП ТК-ның Пленумунга уткуштур араалында айтырымын чуугаашпаса аржаак.

Чем чылдың ийги чылы област хой мал ажылдакчыларыга таарымчалыг өвөс чыл бооп өртөөс. Хойну өстүрүрүнүн баш санынч болгаш дүк бүдүрүрүнүн талазы-биле планнар күөсеттинген. Хой мал ажылдакчылары күрүнө мурунуга улуг өрөдиг артынар. Хойну баш саны өөрнүгүн ортуна 1959 чылдагымында кудулаан. Дүк бүдүрүр талазы-биле өзүлде база-ла шоолуг өвөс. Малдын алуур чорууну уржубиле область 90 муң амыг хойларын болгаш өшкүрлерин, оон иштинде 30 амыг муң хураганнарын ишкениш караалды.

Областың чүткө колхозтарына безин 5000 баш хойлар болгаш өшкүрлер кажаа-биле хандырттырмаан, а ыш-тагалдышкын өгөндө 10.000 баш шөөр малдың кажаалары белең өвөс турган.

Удуртукчулары болгаш тускай өртемнигер хой ажылынга хүн бүрүнүн кичээлгеина салып, хойжуларнын ажылын контролдап, оларнын туртталганын болгаш ажылынга тааржыр байдалдарын тургузуу бердик турар ажыл-агыйлар багай өвөс түнөөдерин чедиң ап турар. Социалистиг Күш-ажылы Маалдыр Ооржак Лопсанч 1960 чылдын 11 айларында төртүр 100 хой бүтүрүдөн-не 147 хураганнарын алган. Чыл төнчүзүндө, декабрда 100 хой хураганнаар турган, ол чылда 100 төртүр хойдан-на 177 хураганна алыр аргалы бооп турар. Чаа-Хөл районуң «Найрала» колхозунда Ховалды Дойлаа 100 хойдан-на 120 хураганнарын алган, Бай-Тайга «Найрала» колхозун хойжузу Иргит Доржу 100 хойдан-на 130 хураганнарын алган. Индыг турбуже, нийтин-биле ол райондарда хой ажылының продуктулуу дыка куу. Ол болза мураакчыларнын дуржулазын неперетпей турарында болур. Тес-Хем, Бай-Тайга болгаш чамды өске-даа районнарың колхозтарының удуртукчулары хойжуларнын ажылын социалистиг хүндүлгелерин күөсөдир кылдыр организастан тургузарнын орунуга, мегелөөр болгаш кара чар чоруктаын кылды турарлар. Олар хойлар хураганнаар турар үдө чүгө айың төнчүзүндө өзү төрөн хураганнарын кир бижип алган, ай дүргүзүндө өлгөннери санавай, оң-биле хойларнын кымыраар чоругу алачылга-ла улгаттырып турарлар.

Кыштагалдышкын үезинде бүгү хойларнын бажин менди камгалап, төрөн хураганнарын четче доруктуруп амыр дие, чүткө-даа мурунуга хойлар хураганнаар кажааларын эндынамчалыг белекээр өртөөс чүгү. Хамкыч мурунуга хой кажааны артылаар болгаш дефинексилээр. Кажааның шалазын шөлдүн бир башка-ла 1,2 м²—2 м² деп болды кылар. Оон инай кажааны ол-бо талазын салгын өттүр кампас кымыр ужурут. Чымылаан хураган кажааның температурасы дески, 14°—16° чылгы, а хой кажааныңга +4°—+6° кудулаас чылгы турар ужурут. Ол кажааларнын кайзын та-даа вентиляция (азар агаар үндүр турар хоолой) турар.

Хой кажааларына белеткээр-биле кады дериг-херекселерин база четчелээр керек. Бир өвөс, дериг-тереселдер чедишпей баар болза, хойжулар хой оодаашкыннын болгаш хураганнаар өстүрүрүнүн дүртүмнерин үрей бөөрлөр. Хураган кажаалары болгаш хойлар турар тус-тус клаккалар (кажаагыштар) чок апарга, хойжулар чаа хураганнаар хойларын хураганна-биле кады нити кажаага тургузар ийкеке болуңа чуртан турары бажынынга азы өңгө өккөөр ужурга таваржыр, мида температура дески өвөс болганы-биле өгтө азы бажынга хойжу беле чаа хураганнарын кады чурттаар чоруг өң таарымча чок байдалга чедирип болур. Хойларнын кайзы оодаашкыннын үезинде, 600 баш хой турар коданга 50—60 түштүк турар клеткалар (кажаагыштар) турар ужурут. Оол-

дашкын өгөлөөр бетинде узуну 1—1,5 метр 50 сангы хана манзыларын база 35—40 сангы 2—4 метр узун дурттуг хана манзыларын, 50—60 өргөннери болгаш 8—10 кг чымчак демир удзыннарнын база теңдир, аргачыны белектеп алган турар ужурут. Оон ангыда, бөдүнү темпер салыр кормушаларын болгаш силос каап бээр, концентрат салыр узуну 35—40 метр онгачаларын база тургузар. Оон инай, сүт сөөртүр айт, шанак, 8—10 бөдүрээ кирер сүт кудар доскаар, хойларын хураганнаарнын демдектер бөдүк база фонарь болгаш халат, аржымл чүдүлдери база хереклеттер.

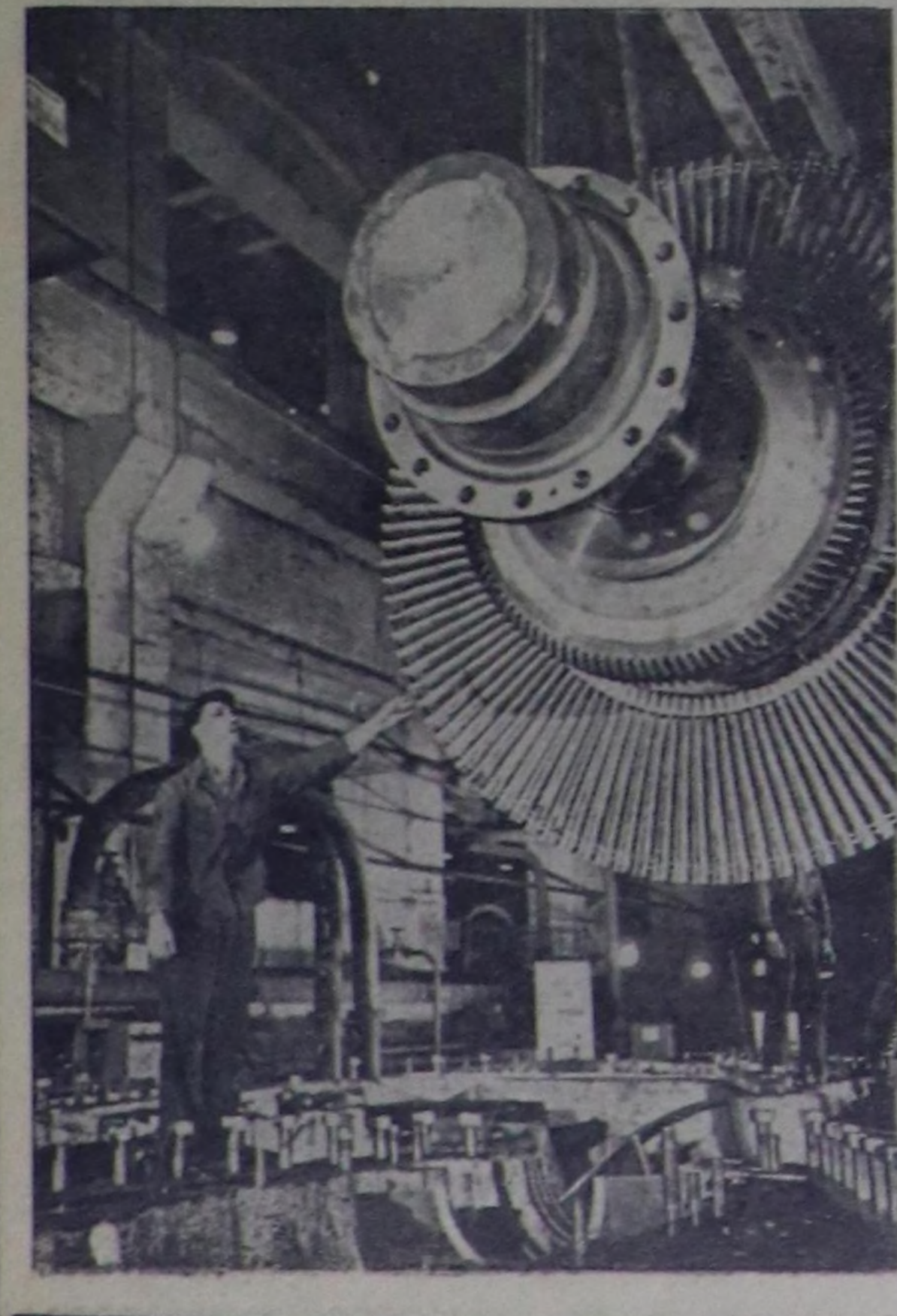
Хойлар хураганнаар үдө хойжуларга дуалаажыр ажылчыларнын болгаш сакманшкыларнын томулап бээр апар. Сакманшкк бооп амырлар кижилерге дуржулгалы колхозчуларын томулаар. Сакманшкк бүртүзү 45 хонуктуг дүргүзүндө 60—70 хураганнарын доруктуруп ужурут. Ажыл-агыйнын онза байдалыга таарымчалыг ажылчыларнын белек сакманшкктын саны өвөсөндө, жүвүдө-даа болур. Мычалаажок хөлүгү өртөр камналга болар чорукта ажылчын күш чедишпестеп, хойларнын, хураганнарын ажаалдазы баксырааш, харын-ла оларнын алуур чоруунга чедирип болур.

Хойлар хураганнаар өгөлөөрүнүн мурунуга хойжуга коюп берген немелде ажылчылар болгаш сакманшкктер-биле хураганнаарнын хүлөөп аларының күш чедишпестеп, хойларнын чуртууну талазы-биле 2—3 хонуктуг семинарлар өртүрер. Орта дуржулгалыг малчыларнын ажылынын үлгелеринге дагылап, хойларнын кажааларга, тускай үскөн черге, чаа чаткан саван кырынга оодашкыларынче улганап сургаалды бөөр.

Хой хураганнаар соонда, оон эмгениң дүгүн кыргааш чүр болгаш куралдыр чөлдөр база эмгениң баштайгы боктуг студун саап кааптар. Хураганнаарнын кинин артылааш, клетка иштинге тургузар. Кажаа хураган бажымыш, иези хүлөөп алканда, оон биче сакман (өвөсө бөлүккө) кирер. Анаа чүгө 5—6 хураганнын хойлар турар. Оон соонда сакман бөлүк 10—12 баш хой чедирип улгалыр. Четче сакман бөлүкү 60—70 хураганнын хойлардан тургустунар. Ол бөлүк хураганнар 1,5 ай четкиже тускай турар. Оларнын чангыс сакманшкк ажаар. Ол үдө хойларнын дашкаар одарже үндүрбөс. Хураганнын хойларын хүндүс мал чөмөгөр кажаага сипенедир болгаш сүгүн анаа өккөп бөөр, 2,5—3 шак болгаш хураганнар амжирери-биле 30—40 минута иштинде кажааже кирер. Хураганнаарнын нешиден ачгы тудары, оларнын кадымыга болгаш өлүп доругарынга ажылгыт. Хостуг кажаа иштинге хураганнар лөгүтүрүп, сипен чиириле дүргө өрөнрилер. Хураганнар чөмөгөр-биле көк, чымчак сипенга база минералдык чөмөгөр болгаш чар-балаан суланы азы арбайын баш удур белектеп аар.

Эрткен чылдың чедиңчек болган түнөөдери удуртукчуларнын, тускай өртемнигерин болгаш бүгү хой ажылдакчыларнын хой ажылынга таарымчалыг өскөртүп, оларнын харымсалганын беддер ужурут. Ам кол сорулга болза ышкындырышкыннын өң өртүрери, бүгү төрөн чаш төлдү четче камгалап алыр, оон-биле чеди чылдың түшкү чылмынга хойжуларнын улуг-хуузуң кижирери болур.

А. ТЮТИНА
областың көдээ ажал-агый эргеленик зоотехниги.

Харьковтун Киров аттыг заводунун турбо-тудурулары бус-биле хөдөлөр 300 муң киловатт күчүлүг чангыс өзентиг баштайгы улуг турбинаны эптеп кылырын хуузаазындан бир чыл эте дозуг турар. Ол машина чангыс чылдың дүргүзүндө 2 миллиард киловатт-шакты амылдап үндүрер. Ол хире сангыг электроэнергия хааныг Россиянын бүгү-ле электростанциялары 1913 чылда амылдап үндүргөн турганы номчуг солун. Ол кайгамчыктыг турбина дыка каминалгалыг. Ынчанга ол бөдүнүң өртөн-үнези-биле деңнемир түнүг өттүрлер чүүлдү чангыс-ла чылда камнап апыр.

Бо улуг турбинаны чылгы күжү-биле амылдап бир электростанцияга амылгаар.

Чурукта: 300 муң киловатт күчүлүг бус турбиназынын куду бажынынын цилиндриниң ротор-өзөн салып турган үези.

Фото Е. Андреевичи.
СЭТА-нын фотохроникасы.

ШУУШКАН АГЫМ-БИЛЕ (РЕПОРТАЖ)

Хоорайнын сүт заводу... Улуг делдем бажынын узун коридорунда бир-ле өрүккө кире бисин. Анаа заводтук бүдүрүлгө эргелекчи, инженер-технолог Людмила Григорьевна Власенкога дука берген бис. Кыска беселдажымшкыннын сөзүндө Людмила Григорьевна мында деди:

— Заводтук бүдүрүлгө черин улгаттырып эде кылган чүгө. Чүгүл эде дериншкыге безин 600 муң рубль (эргизи-биле) чарыгаттырган. Мында ам аппаратура хүлөөп аларынын, кефир болгаш творог кылырыннын чертери эдериттинген. Оон-биле кады чаа-чаа механизмдер, деригледдер сөөлүгү үдө бисте хөйү-биле не-межеп турар. Ол бүтүзү соуургал көрүрер.

Инженерия күмөси-биле заводтук бүдүрүлгө чертеринге бажыныштык. Сүт арыгларыннын негизинде арыглашкын хоолойларын шуушкак агым-биле дамчаван сүтүң чаагай чыды чытталып турду. Ол өрөөлдин иштинден чангыс шактын дүргүзүндө беш муң амыг литр сүтү арылган шылаар, механизастантылган нарын механизминин (Свердловскинин совнархозунун бүдүргени) болгаш өске-даа дериг-херекселерин көрдүвүс. Ол аразында сүт арыгларыннын негизинде амылдап турар Рита Данилючук биле танымал чуугаалык берген бис.

Анык ажылчын кыс Рита бо заводка амылдап кире-ле ам чыл чоюшкүлү берген. Ындыг-даа болза ол кыс онзагалыг ажылдагы кызымак чоруу-биле бүдүрүлгенин мурунчаны кылдыр депшөөң. (Устуне чурукта).

— Рита-даа эрес-ле! Ажыл дөңдө амыр-дыжын-даа уттуруп кыс чүвө-дөң, инженер Людмила Григорьевна ажылчын кыстың инженерин чоргааралдыг чаксап кадың.

Рита Данилючук шышак, бо анык заводтук өлүп бажыгарынга, илвинга заводтук бажынын эде дериниңге идепкейлиг киржип келген ажылчынар Крылованы, Дессонованы мактап айтырып чүгүлө.

«Амгы үениң байдалдарында партия пропагандаын сорулааларынын дугайында» СЭКП Төп Комитетиниң доктаалыга үндөшлөш, политиктиг болгаш өртем-билитер непередир талазы-биле нийтiledиң Барым-Хемчик район салбырын өрткөн 1960 чылдың дүргүзүндө чамдык ажылдарын кылган. Нийтiledиң район салбырынның кежигүнери 78 кижя. Чыл дүргүзүндө азы-бүтү темаларга 400 амыг лекциялар номчутуу планнын орунуга 361 лекциялар номчуттуңган.

Нийтiledиң район салбырынның кежигүнеринден эштер Сүдүр, Норбу-Самбуу, Очур-оол, Нурсат, Эмер-Сарыг, Кестикей, Манзырыкчы олар чыл дүргүзүндө чон ортузунга 8—18 чеди лекцияларын тус-түзүндө номчаннар. Инай-даа болза чон ортузунга политиктиг илеткелдер, лекциялар кылбас, политиктиг болгаш өртем-билитер непередир талазы-биле нийтiledиң чүтлө кижигүн билеттерин кадалап чоругу кижилер бар. Оларга район өвөсөлдөгүн эргелекчи эш Поленова, СТС директору эш Абрамов, районук санитар эмчи эш Мешман, районук улус судунуң иштигекчи эш Чаянлоо, районук комитетиниң көдээ ажал-агый инспекциязын агроному эш Енак, «Ызыл тараачын» колхозтук дарга эш Митяча, районук Култура бажынын директору эш Көмбуй-оол, Ак-Довуракта тудур эргеленик эш Ангыр-оол хамааржыр. Бо эштер бүдүн чыл дүргүзүндө чон ортузунга чангыс-даа катап лекция номчуваннар.

«Большевик» колхозта лекторлар бөлүзүң удуртукчу эш Октябрьниң 1959 чылда лекция пропагандазынын ажылынга өң өң киркишин дөң СЭКП обкомунуң болгаш облустуккомунуң Хүндүлө бажы-биле шааннарынга кирген, херек кырында эш Октябрь лекторлар бөлүзүң ажылын багай удуртуп келген. Моон ап өмгөкө нийтiledиң район салбыры 70 амыг кежигүнериниң иштинде ким өң, ким багай амылдап турганын билип биле албааны тударгай.

Районда лекция пропагандазынын талазы-биле кол четтес чүтүл болза, оон коммунисттиг тургузушкунуң практиктик сорулааларында, районук, совхозтук, колхозтарының болгаш бүдүрүлгелериниң амыраламында ам-даа хоорук болуп турарында.

КЫЗЫМАК ИШЧИЛЕР ДУГАЙЫНДА (Көдээ бижикчилерниң чагааларындан)

СУРАГЛЫГ ХОЙЖУ Тес-Хем районунуң «Ак-Эрик» колхозунуң мурунчыл хойжузу эш Алдын-Херел ам 6 чылда ниятинин малын онча-менди кадарып келген. Оон алы чүгө бүгү району биддингир өвөс, харин областың Хүндүлө самбырамында база кирген.

1960 чылдын берге чамында хойжу бөдүнүң кадарган хойларын өңи ажаап, чаш төлүн меңди камгалап алган. Хой бүртүзүндө 3,1 кг дүк кыргыттыган. Чайгы үдө олар-белчириңиң тын таарымштыгынын түнөөлинде эш Алдын-Херелдин хойлары күсүкү үдө өңи денгилдеги болган.

Ол ам Чоён-Агар дагыларында кыштагаллап турар. Оон кажаалары өңи септеттинген, чылгы болгаш делем. Хойларыннын ийги оодаашкыннын эш Алдын-Херел январь 1-ге чеди төртүттинген 280 хураганнын меңди камгалап, өңи доруктуруп, улам күженишкенин амылдап турар. И. Торну.

ИДЕПКЕЙЛИГ ТРАКТОРИСТ Чоён-Хемчик районунуң «Искра» колхозунуң тракторист Сариылар Мөңгө-Назынын дугайында хойжулар улуг чоргаарал-биле мынча деп чуугаалып турарлар: — Мөңгө-Назынын сипен сөөрткөн «Беларузу» дагжап, бараны көстүп кел чыдырда, кыштагда хойлар безин эндөөс апарган. Ол кызымак ишчи өр кышкы үдө бистин боттарымыска бугуреливисти улгаттырган, ам хойларымыс кышкы хүр ажар дөңгөңгө чигинмес апарган бис.

Механизаторларнын хуралында

Ленин аттыг колхозтук механизаторларнын болгаш чолаачыларнын хуралы болуп өрткөн. Анаа чамкы тарылгага белеткелдиң дугайын чуугаалашкан. Хуралда санал бергенер эрткен чылдын дүжүдү чүгө багай болганынын чылдагаанын шүтүчүлөкчү өңү-биле илередиң чуугаалааннар. Чамкы тарылга үезинде үрени чаштырылганы багай чорукта, таранын сугалды чедишпөөң, чамдык черлерге тарылтылган тараларнын чөмөгөрүнүн өңү-биле четче хандырбан. Техника-чөпсөткөрүн септелгениң үезинде кожар кезектер чеди кылдырмаан, оон ужурунда тараа кезилдезиниң үезинде үренишкенин бооп тургулаан. Бо-ла бүгү чөдөмчө чок чоруктарын түнөөлинде, колхоз күрүнеге тараа садар хүлөөлгөни күсөдир шыдаван.

Амгы үдө колхозта тракторлар болгаш көдээ ажал-агый машиналарынын септелгени багай өвөс чоруп турар. «ДТ-54» тракторларын дөрттүк, бир «Беларусь-ту» септен доккан. Көдээ-ажыл-

агый машиналарынын септелгени харымалап турар бригадала механизаторлар Т. Ангыр-оол, О. Павлик, О. Ким-оол олар 46 өш илериңери өңи шынарыг септеп кылганнар.

— Кывар, чаар материалдарнын чарыгдалы кылдырган ажыл-биле дүшпөй турар, оон инай бисте үчтүктер узла-дараа солчуп келген, ынчанга камнаганым иштары экижидери чүгүлө-деп, колхоз савакчы эш Доржукай бөдүнүң саналыга чуугаалаан. Трактор бригадаларнын бригадир эш Маковкин септелге үезинде күш-ажылдын чуртуун бажылаарынын дугайын чуугаалаан. Механизаторлар Х. Ондар биле Т. Шокут олар амылга оодап кээп, шынар чок амылдап турарлар.

Эрткен чылдың чаштырылганын келер чамкы бөдүрүс, септелге ажылдарынын темпини моонда дүргөдөдөрүнүн чуугулаан хуралга чуугаалап айтыган.

У. ШАРАВИН.
Улуг-Хем район.

ЛЕКЦИЯ ПРОПАГАНДАЗЫНДА ЧЕТПЕСТЕР-БИЛЕ ЭПТЕЖИП БОЛБАС

Херөженнер районунуң ажал-агый болгаш култура тургузушкунуң херөзө чүгүлө черин өлөп турарлар. Мычалаажок чамдык бөдүрүлгө херөзөп кижилер боттарын күдү өртүп, чүгө бажы алаары-биле кызыгааралдынын, нийтинин күш-ажылынга кирешес, арга-дарыга хандыгар, нийтинин көрүм-чүрүмү үрөөр фактылар бар. Ол болза херөзөп чонунуң амырдалыга, ажалымың таарымштыг амылдап кылган лекциялар номчуттумай турарында база хамааржыр.

Клубтар, култура бажынар, библиотекалар партиягый идеолотту амылдын төү бөөр ужурут. Ындыг турбуже, «Барлык» совхозтук өңүндө болгаш Аксы-Барлык салбырында клубтар соок, өт-херекселери үрелип, чыдып турар, а совхозтук удуртукчулары эштер Теге, (Олей), Күзүн олар сөөлү үте чедириле бөт-боттарынга чарбышкы өлүрүрүндө, ол клубтарга лекциялар организастарынын аргамы барлык чок. «Большевик», «Совет Тыяныны 5 чылы» колхозтарының клубтары, Ак-Довуракта Култура бажыны база-ла оон дөңдөөс.

Лекция пропагандазынын талазы-биле мындыг четпестер-биле канчалды септелгени болбас. Районда лекция пропагандазын экижидиң, мида четпестери чылдыр дөң, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылган, нийтiledиң район салбыры бөтүгү чөмөгөрүн ап, илангыч номчутуу лекцияларын шынарын беддеринче, оларны районук ажал-амыдралы-биле сарын хойлаштырып, чонун негелдери-биле дүштүрери база нийтiledиң кежигүнеринден негелдери күштелдирип, оларын харымсалганын беддери чүгүлө.

Т. ТАЛГАНЧИН,
«Шынык» корреспонденттаң.

„ШЫННЫҢ“ НОМЧУКЧУЛАРЫНЫҢ ЧАГАМАЛАРЫ

АРЫН № 24

ИЙИ КОЛХОЗТА

УШКУ ЧЫЛДА

Чаа-Хөл районунун Ленин атыг колхозунун баштаар чери кышка узур эки белеккенгениден бүгү чүтүн малдын 34 кыштагында да амгы үедө байдал багай эвес. Ылаңгыла кыштагыда малчынарнын 36 бажындары чурттаарына таарымчалыг кылдыр белеккеттинген. Бо чылын кыштагыда эки шынарлыг 4 чаа кажааны немей туткан.

Амгы үедө мыйбастыг бола мал турар черлерде 390 тонна, шөөр мал кыштагында 120 тонна чөм чедиртинген. Мал чөминин сөөртүлгөзү үргүчүлөшкөн, бо чүтүдө ажалда шанақтыг 40 атыг быжыгалаан.

Колхозтун Чам-Талда сүт-баран фермазы өрткөн чылым 115 тонна сүтү сагган, азы 1959 чылга дейгөргө 2 тонна хөйну алган. Бо чорук колхозтун күрөнгө сүт садарынын планын хуусаа бетинде ажыр күтүсдерин аандырган.

ОННУҢ ОРНУНГА 30

Төнтөн ажал-агыг чылымда колхозтун тууду бригадазы 30 чурттагга бажындарын кылдып, ажыгалаа кирген. Бо дөргө пландан дашкаар 20 кынын немей кылганмы о. Оон амгыда, мурнуку чылдарда чедир кылдылган 34 бажындарын кырма, кладовка, керимин кылган. Бригада колхоз баштаар черинин чаа конторалын туткан.

СААНЧЫЛАРДА

Ол-ла районунун «Найрал» колхозунун Бари-Тал сүт-баран фермазынын коллективин өрткөн чылда алган хүлээлгенин күтүсеткен. Чижээ, Д. Чечек бир инекке онааштыр 1640 кг сүт саап, социалистик чарыштын мурнуку одуруун эвлөзөн. Чечектин өөрү Н. Чыртап, Х. Дүдөр, Ш. Севен оларын бо таламы-биле көргүзүгери база дыкка белик. Саанчы кыстарын кызымкай ажылынын түннелинде ферма 78 тонна сүт садар планын ажыр күтүсеткен.

ТАРААЖЫЛАР ТАЙГАДА

Колхозтун Терезинде №1 дову бригаданын 20 кизи 1000 кубометр тууду материалы белектөөр хүлээлге алган, тайгага айттыныкчалар. Олар амгыдак баштайгы он хонунда-ла 700 кубометрин белектөөр.

Д. МОНГУШ.

Пландан дашкаар

Бин-Хем районунун «Тилтег» колхозунун сүт-баран фермазынын коллективин сүт бүдүреринин чыл планын хуусаа бетинде күтүсеткен. СЭКП ТК-нын январь Пленумунга белек кылдыр 12 тонна сүтү күрүгө бөзүн хүлээлген. Хүлээлге боттанып турар.

Декабрь айда 8 тонна сүтү пландан дашкаар күрүгө сагган. Оон-биле чергелештир декабрда төрөөн 16 инектин бызааларын менди өстүртүп турар.

Ферманын мурнакты саанчыларын чеди чылдын ийги чымы — 1960

С. ЭЛЗЕЙ.

Боттутг хүлээлгелер

Чөөн-Хемчик районунун «Искра» колхозу чеди чылдын үшкү чылында мал ажылынын талазы-биле мынныг хүлээлгелерин алган: эгити 198 тонна чедир бүдүрер болгаш күрүгөге 145,7 тонна сагган. Ол ышкаш сүтү 236 тоннамы, дүтү 19 тоннамы бүдүрер. Чам төл алыр талазы-биле салдыган сорулга болза, төртүр 100 башка онааштыр 110 хураганмы, 100 бызааны, 80 хурауну база 1 хавандан 18 хаван оолдарын, 1 дагадан 75 чурганмы алмыр пландан көрдүгөн.

Устүндө салдынын турар сорулгаларын боттандыраар дөш малчынар бедиткен боттутг хүлээлгелерин алган. Хөйжү О. Шаравин 1960 чылда 100 хойдан 107 хойдан алган болза 1961 чылда 120 хураган, бир хойдан-на 3 кг дүк алмырн хүлээлгенин, Социалистик Күш-ажылдын Маадрыг эш Лопсаңчапын чарышка кийгирган. Ирт калдарымы М. Десид-оол бир баштан-на 4 кг эки шынарлыг дүкүгү алмырн, О. Дорба-лаш 115 хураганмы алмырн, 3 кг дүкүгү хөй бүртүгүндөн алмыр сорул-

М. ЧАМЫЯҢ.

Тес-Хем районунун «Чодураа» колхозунга комсомолчу Елена Матсала сөөлгү үш чылда почтачыныг турар. Чурукта: Колхозчу Ш. Авайга почтачынын чаа солуну берип турары. Фото Ч. Шулуу-Маалдырны.

Ада-иегерге башкының сүмези

Өг-бүлөгө эстетиктиг кижизидилге

Коммунисттик иштилелдин төлөптиг туреузуучуларын кижизидери совет школаныг болгаш өг-бүлениг чаңыс ай чугула сорулгазы болур. Ынчангаш бистинг херээвиске бердинген, совет патриотизминг бөзүндө кижизиттинген бугу талазы-биле болбаазырагай кижилерни белектээри негетинип турар. Бугу талазы-биле болбаазырагай кижини кижизидери дээрге, угаан-бодал болгаш күш-ажылдың, аажы-чаңның эстетиктиг кижизидилгенин база политиктиг өөредилгенин чаңыс ай болуру-дур. Эстетиктиг кижизидилге болза коммунисттик кижизидилгенин бир кол кезээ. Ол база чүгө аажы-чаңның, характертиг болгаш күзел-соруктуң чоорту тургустунуп келиринге эвес, харын угаан-бодалдың сайзыраарына улуг ужуру-дузалыг.

Ол кижизидилге уруларның боттарын доландыр турар.

Өвүр районунуа Дус-Дат көздө Советинде кизи эмнелгенин улуг эмчиши Тамара Петровна Ключко ажылы чоннарның кадымылы дөш кызымкайг ажылдап, медицина талазы-биле профилактиктиг хемчеглерин чорудуп турар. «Торгалыг» колхозтун фермаларына, бригадаларына болгаш чок-кавыда малчынарына барып, колхозчуларын кадымылы дөшүрүп, эргежок чүгула кузаламчыны көргүзүп, культура, арыг-шевер дугайында беседаларны кылып чоруур.

Эш Ключко школанын комсомол организациясында бактап, комсомолчу дэалганы аксеткидинг күтүседиң турар. Школачыларын үргүчү хайгаарып, арыг-силги болуруна оларын чакчытырып турар.

Чоокта чаа колхозтун сүт-баран фермазына барып, бичи чаштарга тарылга чоруткан.

Фото Д. Тангай-оолуу.

Ыраккы Тожуда

Тоора-Хем суурун район эмнелгенинде амчи В. Пискунов аарыг улус хүлээп алыр ийке азы эмнелгеде чылда эмнели турар кижилерин аарынын диагнозун тода тургузар, аарынын үнгөн чылдаганарын алердиринче бүгү күжү, билин үндүрүп, кичээлгеилг ажылдап турар. Мыччангаш Владимир Викторовичтин хайгаарааны, эмнөөн аарыг кижилерг сепип, өөрөөн сеткилин илередиң турарлар.

Чоокта чаа Сердигде иви фермазына ажылдап турган В. Бараан хернеур аар арааны. Ону сажомөт-биле эмнелгеге экелген. Аарыг кизи бажына ледирген болган, оон кадым дөш өмчиниң кызымка демисекенинден 10 шаа хонганда оон кадым экижөөн. Анык малчын кадымын экижөөн дөш Владимир Пискуновка улуг өөрүшкүзүн илередиң, оон ажылында чедишкенин болурун күзөөн. Мындыг тазарылгаларын санаар болза дыкка хөй.

А. ЧАМЫЯҢ.

Ол-ла районунун «Май 1» колхозуне райпо баштаар чери үш чыл буртууга Кузьменколарын өг-бүлөзин хлөб быжыркычымыга чоруткан. Иван, Мария Кузьменколар бо аразында чөминикчилеринг негеделине дүшүртүп, чүгө эки шынарлыг амданыг хлөбти быжырып келгенер.

Оларнын ажытын өг-бүлөзин онаашкан ажылы эки шынарлыг күтүсдери-биле кызыгаарлаттынмай, чыл бүрүдө колхозчу суурун чурттагыларындын 3-тен эвеш эвес кижини бо чаагай херекке өөредип турарлар.

С. САМИЯ,

1960 чылда 1 дагадан 75 хуруга алган Тес-Дат, чеди чылдын үшкү чылында 100-тү алмырнын аргазы менде бар деп турар.

М. ЧАМЫЯҢ.

рар амьдырал, бойдушта янзы-бүрү өскерилгени ханьызы-биле усаап көөрүнгө оларга дузалаар.

Эстетиктиг кижизидилге коммунизм туреузуучуларын практиктиг сорулгалары-биле ханы холбашкак болур. Школада уран чечен номчулгаларын, ыр, чурулга кичээлдерин дамчыштыр база класстан дашкаар номчулгаларын, пионер одагаларын, музейге, делегелге эскерилгаларын база янзы-бүрү бөлүмнерин чорудуп тургаш боттандыраар.

Эге класстарнын өөреникчилери колдуунда боттарынын бажындарына турарлар. Хостуге шактарында олар кино көөр, чуруурунга, картон саазык-биле янзы-бүрү чүгө дүрүзү кылырынга хандыкшымыр, а чамдыктары радио дыңнаарына ынак. Ынчангаш урулар номчаан номуну, журналнык дугайында болгаш кинога, театрға база

шактарын, байырлалды канчаар эрттирип турарын олар үргүчү көрүп турарлар. Ынчангаш оларны доландыраар байдал уруларнын эстетиктиг кижизидилгезинге эки, багай салдарын чедирер.

Өг-бүлөгө уруларнын эстетиктиг кижизидилгезинге чүгула чүлдөр: бойдуштуң уруларга салдары, уруларын долгандыр турар байдалдың оларга салдары (бажык иштиниң эдилел-херекселдери), чуруктар, идик-хеп оларнын эстетиктиг шиңгээдизишкенин сайзыраарына идишени берип турар. Литература-лыг номчулга, ыр, музыка, кино, театр, музей болгаш делегелге оларга база-ла улуг салдары.

Уруларнын эстетиктиг кижизидилгезинге оларнын хүн бүрү амьдыралына холбаштырып, бажынынга оларга чүгула байдалды: ном этажерказын, өөренир столду таарыштыр тургузуп бээр чүгула. Оон-биле кады, уруларнын хепти канчаар кедери, арыг-шевер чоруурунда аңгыда, оларнын удуур чери арыг болур ужурулуг. Ада-ие уруларнын думчук аржымын канчаар эдилээрден эгелээш, чөмин чурумнуг чиринге чедир өөредир.

Ада-ие биче чаштарга хоралыг базай өстөр ажыкчалар база эркиниң чыдып калган артышкындары-биле шыңгымы демиселди чорудар. Ынчангаш уруларнын шынык чорукка өөредир. Улуг хүн-нерде, хостуге шактарда олар биле ада-ие агаарлап чораш

ийикле азы хаактап чораш оларнын бойдуштуң херек кырында янзы-бүрү байдалдарын канчаар хайгаарлап турарын кичээлгени салыр ужурулуг.

Ада-иеңиң номчулганы болгаш чечен чугаалары, шүлүктери, тоолдары эстетиктиг кижизидилгенин кол чепсээ болур. Музыка, ыр, уруларнын кижизидилгенин, оларнын Төрөөн чуртуна, бодунуң чонона ынак болурунга улуг рольду ойнаар. Ынчангаш өг-бүлө бурзунгө хөжүм херекселдери база радио бар болур ужурулуг.

Ада-ие урулары-биле кады радиога музыкалыг дамчыдылгаларын дыңнаар, солун номчулгаларын чорудары болгаш өг-бүлөңиң бодунга ыр, танцылыг концерттерни кылып болур. Эстетиктиг кижизидилге уруларнын чогадыкчы ажыла чаңчыктыраар. Чуруурунга, пластелинден янзы-бүрү чүлдөр дүрзүлөп кылырынга, музыкага, номчулгана хандыкшымырынга олар улуг күзөлдиг. Оларнын хөй кезиш шүлүк бижиринге күзөлдиг апаарлар. Ынчангаш ада-ие оларнын чогадыкчы ажылын деткирип чугула.

Эстетиктиг кижизидилге уруларнын аажы-чаңына улуг ужуру-дузалыг. Мезгелээр, хоозун чорук уруларга хоралыг деп чүвени бир-ле дугаарында билиндирери чугула.

Эстетиктиг кижизидилге уруларнын кайдамчыктыг чараш аажы-чаңга, культурага өөредир.

В. ЛАДАНОВА,

педучилищениң башкысы.

Уран-шеверлер

Чаа-Хөл районунун Ленин атыг колхозунун чазаныкчысы М. Бегин бажынын өт-херекселдери — стол, сандай, шкаф болгаш өске-даа эдилелдери эки шынарлыг, чараш кылдыр чазап турар. Оон кылга өт-херекселдери Ак-Туруг суурун чурттагыларын бажындарын каастап турар. Бегин чүгө чазаныла ажылын кылдып турар эвес, шөдө ажы-агыйнын машина-техниказынын септелгенин чорудуп, багажа-херекселдери кылып келген.

М. АСПАН-ООЛ.

Тес-Хем районунун Ленин атыг колхозунун кезгитүңү К. Делег үр

чал иштинде тууду кылдып, чурттагга бажындарын, бугуруге турдугларын туудуна киржиң келген. Сөөлгү каш чылдар иштинде бажынын өт-херекселдери кылырынче иштөөн.

1960 чылда тууду, ажылаага кирген шкөланын, 50 орунуг урулар салдынын чазаныла кылдылган Б. Делегини удуртуугазы-биле анык чазаныкчылар Достак-оол, Балдар-оол кылганнар. Делегиниң аксеткидинг күш-ажылын үнелеп көргөш, ону СЭКП өбөмү болгаш облустук Хүндүлө бажы-биле каш удаа шагнаан.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Январь бирге чедир бригада 180 тонна чутайны, 2100 кубометр оттуур ыяшты, 180 кубометр тууду мажын дилиң, белектөөн. Оон-биле чергелештир, чедир кылдылган гараж-тыг ажылаага кириң, чаа 15 шапакты кылдып дузагаан.

С. СЮРЮН.

С. Соскур-оолдун бригадазы

Барыш-Хемчик районунун «Комсомол 30 чылы» колхозунун С. Соскур-оола баштаан тууду бригадазы СЭКП ТК-нын январь Пленумунга чедишкенин ужуражыр дөш бедит хүлээлгелерин алган. Колхозчу туудулар тууду материалдарынын белектелин чоруда берген.

Январь бирге чедир бригада 180 тонна чутайны, 2100 кубометр оттуур ыяшты, 180 кубометр тууду мажын дилиң, белектөөн. Оон-биле чергелештир, чедир кылдылган гараж-тыг ажылаага кириң, чаа 15 шапакты кылдып дузагаан.

Аныяктар звенозу

Эраин районунун «Коммунизмге өрүк» колхозунун тууду бригадазын бир звено оттулар ыяшты белектөөн. Звено комсомолчу-аныяктардын тургустунган. Олар боттарынын аразында чарышты калбартыпшаан, 4210 кубометр ыяшты белектөөн хүлээлген.

СЭКП ТК-нын ам болур Пленумунга чедишкенин ужуражыр дөш комсомолчу-аныяктар хай-

нышыкынын ажылдап турар болгаш белектөөн киргенин баштайгы хүннеринде 264 кубометр ыяшты хап тургускаан.

Звенонун кезижүнери С. Саячча, С. Идам, Ч. Эртин, М. Чичин олар хүн норманын 150 хуу чедир күтүседиң, социалистик чарыштын мурнуку одурунда чоруп турарлар.

В. ЭРЕНЧИН.

Хойжу ие

Тос уругну болуп, кижизиткеш, Совет чазактын сактып четпес делкиткенин ап, уругларын өстүрүп, колхозунуң ажылын кылдып чор мен — деп, Чаа-Хем районунун «Совет Тыва» көдө ажыл-агый адрелинч кезижүнери Чысынмаа Маадыр-оолова Чаа-Хем чугаалап олтурар.

Хойжу, хөй уругтарын ие — Чаа-Хем 500 баш анык хойларын бирээнден-не 2,3 кг дүкү алган болгаш хондан чаңгыс баш чидириг болдурубаан. Хөй-жуңу баш ажылында арга-дуржулганын колхоз баштаар чери өөренип көргөш, өрткөн күзүн алаа төртүр 600 баш хойларын хүлээди берген. Чаа-Хем районунун кышка эки белектенген. Чаа-Хем районунун боттары сеп-

теп, чылыгып, 2 тонна сигенин кезип, кыштаанда чедирип алган. Оларнын хонун кышка байдалы эки.

Саава-Байырын өг-бүлөзү бо чылын 1400 күш-хүнүн ажылдаан болган ошон хөй акшаны, тараны аваныга алган. Оон үлдү оолдары, кыстары төрөөн колхозунда ажылдап, үш уруг колхозта шкөланын эге класстарында өөренип турарлар.

СЭКП ТК-нын январь Пленумунга күш-ажыкты белектит ужуражыр дөш Чаа-Хем районунун маддын кышка ажаадыны күштелдирип турарлар.

Д. САЛЧАН.

Совхозтун малчындарында

Таңды районда «Межтег» совхозтун шөөр малчынын ийги оолдашкыны массалык-биле эгелөөн. Бадырчылар О. Елдан төрөөн 255 хонун, К. Сөрөчяп 25, А. Белекмаа 31 хонун чаш төлүн менди өстүрүп турар. Ол мычаш О. Сырат төрөөн 168 хондан 3 хураганны артыкка алган.

Совхозтун дирекция чери кыш үдүр оолдар боос мал коданарын баш буртуугаар кичээлгенин сагагындан малчын буртуу чедир санын чыгып кажаалар-биле хандырынган. Кыштагаларже ситен

сөөртүрү-биле 3 трактор, 2 автомашина тускайлаан, амгы үедө мал чөмчөрин үзүткөт чөк чедирип турар.

СЭКП ТК-нын январь Пленумунга алдар кылдыр малчынар бедиткен хүлээлгелерин алган. Тодарга-лаарга К. Сөрөчяп төртүр 100 хойдан 135 хураганмы, бир хойдан 2,7 кг дүкүгү алмырн, О. Сырат 130 хураганмы, хөй буртуудея 2,6 кг дүкүгү кыргымын чедип алмыр сорула салган.

С. НАСЫК-ДОРЖУ.

Чаа дүжүтке

Бай-Тайга районунун «Муралчы» колхозунун баштаар чери болганмы партия организациязы бедик дүжүттүң үдөзини болур үренин чарыгласкынын чугулаал, агрономнар Б. Колотов, С. Оян оларга

удуртка тускай звенону тургусан. Звено тараа культураларын 2199 центнер үренин арылап турган. Оон иштинде кол культура — кыарыгласкынын чугулаал, агрономнар Б. Колотов, С. Оян оларга

Х. ЧАЙЛАГ-ООЛ.

ФОТОБУРУУДА ДЫШКЫН

Өвүр районунун «Торгалыг» колхозунда 18 автомашиналарын чам чүтлө сезиң дүңгү чоруп турар. Колхоз баштаар черининг техникаже ичээлгени салбай, хайгааралды кошкеткенинден өрткөндөрү шүтү үрелге, ажылдалган үнгөн. Чаа машиназы 3 чыл чедир эдилелгени үрел алган болуру бо колхозтун чолочыларында шүтү чөмчө алган.

Машина каа-ла үрелген болду ол-ла черинге туруп калырында оон бар кезектери тоймагалаттына берген болур. Мааза чаңгыс кижик: өрткөн чылым октябрда чолочы С. Дүңгүн шериг келдиришкенин чоруду бетинде машиназын хүлээди бер дөш колхоз баштаар черинге бөзгө, ожаарбанындан ол үнелет эвез черге тура сандан үнгөн.

Чурукта: үрелки «ГАЗ-51» машина.

Фото Д. Кызыл-оолуу.

